

utopian ja huumorin välistä suhdetta. Se keskustelee sekä konservatiivisesta ”naurusta utopialle” että radikaalista ”naurusta utopian kanssa” ja ehdottaa tämän jaon ylittämistä kategoriolla ”nauru utopiassa”. Aleksi Lohtajan luvussa perehdytään utopioihin arkkitehtuurin näkökulmasta. Tässä käsitteellisesti tiheässä ja kiehtovassa luvussa nostetaan esiin hienosti utopioiden materiaalisuus sekä jäljitetään utopian mahdollisuuksia arkkitehtuurissa ja kaupunkisuunnittelussa. Teoksen päättää Teppo Eskelisen ajatusta herättävä luku demokratiasta utopiana. Eskelinen esittää, että vaikka demokratia onkin ahtaalla ja toteutuu puutteellisesti, voidaan sitä silti lähestyä ”rajallisena toteutuneena utopiana”. Demokratia tarvitsee utopiasta ajattelua kirittäjäkseen, jotta se ei tyhjenny radikaalilta merkityksisällöltään. Eskelinen on käsitellyt tätä tärkeää aihetta laajemmin myös teoksessaan *Demokratia utopiana ja sen vastavoimat* (Vastapaino 2019).

Vaikka teoksen eri osat muodostavat kiinnostavan kokonaisuuden, teosta vaivaa hienoinen epätasaisuus. Utopia esimerkiksi määritellään eri luvuissa hieman eri tavoin kytkemättä sitä johdannossa esiteltyyn ja koko kirjaa kannattelevaan lähestymistapaan. Teos tarjoaa erinomaisen kartan utopioiden käsitteelliseen maastoon, mutta

tästä painotuksesta johtuen se ei kaikilta osin onnistu lunastamaan johdannon virittämää odotusta konkreettisista avauksista utopioiden käytännön harjoittamiseen. Olisi ollut kiinnostava lukea enemmän siitä, miten utopiasta ajattelua voi soveltaa tutkimusprosessissa nimenomaan menetelmänä, ei vain käsitteellisesti tai tutkimuksen aiheena. Mitä utopia menetelmänä voisi tarkoittaa esimerkiksi aineistonkeruun tai akateemisen kirjoittamisen kontekstissa? Millaisia tutkimuskäytäntöjä utopia metodina ehdottaa? Miten utopiasta ajattelua voisi virittää ja harjoittaa?

The Revival of Political Imagination on kuitenkin kaiken kaikkiaan paitsi kiinnostava sukellus utopioiden teoreettiseen maailmaan myös inspiroiva ja rohkaiseva puheenvuoro utopioiden puolesta. Kirja tarjoaa sytykkeitä toisenlaisten maailmojen ja poliittisen vaihtoehtojen sekä niitä ruokkivien kollektiivisen toiminnan muotojen kuvitteluun ja etsimiseen. Teosta on hyvä lukea yhdessä Ruth Levitasin *Utopia as Method: The Imaginary Reconstitution of Society* (Palgrave 2013) -teoksen kanssa, joka myös avaa utopiaa työkaluna ja poliittisen mielikuvituksen käytäntönä.

Hanna Ylöstalo, Salome Tuomaala-Özdemir, Pilvi Porkola & Suvi Salmenniemi

---

Yhteiskuntaluokat Ruotsissa

Daniel Suhonen, Göran Therborn & Jesper Weitzh (toim.): *Klass i Sverige. Ojämlikheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag, 2021, 751 s. ISBN 978-91-7924-348-7

Katalys on ruotsalainen ajatushautomo, joka on keskittynyt hyvinvointiin, kansantalouteen ja työmarkkinakysymyksiin. Keväällä 2018 Katalys käynnisti yhteiskuntaluokkia Ruotsissa käsittelevän tutkimushankkeen. Projektin lopputuotos ilmestyi 751-sivuisena kirjana tammikuussa 2021. Hankkeeseen osallistui kaikkiaan 40 tutkijaa, jotka edustavat tieteenaloista muun muassa sosiologiaa, journalismia, taloustiedettä, kriminologiaa, kasvatustiedettä, lääketiedettä ja valtio-oppia. Kirja koostuu yhdeksästä teemasta ja niitä käsittelevistä 26 artikkelista. Artikkeleissa tarkastellaan luokkarakenteen ohella muun muassa alueellisia jakoja, etnisyyttä, johtamista, koulutusta, mediaa, terveyttä sekä suuryritysten omistusta. Punaisena lankana on tutkia eriarvoisuuden eri muotojen muutoksia Ruotsissa 1980-luvulta nyky päivään.

Kirjan aluksi tarkastellaan luokkaa lukuina. Ensimmäisessä artikkelissa Göran Ahrne, Niels Ströber ja Max Thaning analysoivat luokkarakenteen muutosta vuosina 1985–2015. Kirjoittajat ottavat teoreettiseksi lähtökohdakseen Erik Olin Wrightin luokkateorian. Heidän konkreettinen analyysinsä perustuu kuitenkin Ruotsin tilastokeskuksen SCP:n sosioekonomisen aseman (SEI) muuttujalle. Merkittävimmät muutokset luokkarakenteessa ovat olleet työväenluokan pienentyminen ja keskiluokkaisten ryhmien kasvu. Etenkin ammattikouluttamattomien työntekijöiden osuus on laskenut. Tämän kääntöpuolena ylempi keskiluokka on kasvanut. Yrittäjäväestön osuus ei ole muuttunut juuri lainkaan. Vuonna 2015 Ruotsi oli edelleen varsin työväenluokkainen yhteiskunta. Työväenluokkaan kuului noin 49 prosenttia ammatissa toimivista, siihen on laskettu kuuluvaksi myös alemmat toimihenkilöt. Toimihenkilöiden keskiryhmään kuului 23 prosenttia, ylempiin toimihenkilöihin 18 prosenttia ja yrittäjiä oli 10 prosenttia.

Julkisen ja yksityisen sektorin kehitykset eroavat toisistaan paljon. Julkinen sektori on keskiluokkaistunut huomattavasti, sen sijaan yksityisellä sektorilla näin ei ole tapahtunut. Yksityinen sektori onkin tuntuvasti

työväenluokkaisempi kuin julkinen sektori. Sukupuolittaisissa rakenteissa olennaisin muutos on ollut naisten aseman keskiluokkaistuminen. Vuonna 1980 yli 70 prosenttia naisista kuului työväenluokkaan ja vuonna 2015 enää 49 prosenttia. Vastaavasti keskiluokkaan kuuluvien naisten määrä on kasvanut. Miesten asemassa ei ole tapahtunut yhtä suuria muutoksia. Merkittävä havainto on, että työväenluokka ja yrittäjät ovat vahvasti miesvaltaisia. Ruotsin ammatissa toimivista on maahanmuuttajia runsas 16 prosenttia. Suurin osa heistä lukeutuu työväenluokkaan. Yrittäjissä maahanmuuttajia on heidän väestöosuuttaan vastaava osuus.

Artikkelin yhteenvedossa kirjoittajat korostavat luokkanalyysin tärkeyttä ruotsalaisen yhteiskunnan ymmärtämisessä. Samalla he toteavat, että tutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota työelämän valta- ja auktoriteettisuhteisiin. Luokkatietoisuudesta keskusteltiin vilkkaasti 40 vuotta sitten, ja sitä käsiteltiin myös tutkimuksessa. 2000-luvulla luokkatietoisuudesta ei juuri olla puhuttu. Ihmisten identiteettiä ja yhteiskunnallista aktiivisuutta on selitetty kulttuurisilla tekijöillä, ei luokka-asetalla. Hampus Andersson palaa luokkatietoisuuteen luokkatutkimuksen tärkeänä osa-alueena. Hän ha-

kee artikkelissaan vastausta kysymyksen luokan ja ideologian välisestä suhteesta 2000-luvun alun Ruotsissa.

Teoreettisesti artikkeli nojautuu Erik O. Wrightin luokkajatteluun. Empiirisenä aineistona käytetään *European Social Survey*-aineistoja vuosilta 2002–2016. Wrightin luokkamalli karkeistetaan porvaristoksi, keskiluokaksi ja työväenluokaksi. Analyysi kohdistuu poliittiseen samastumiseen (oikeisto–vasemmisto) sekä sosiokulttuuriseen identiteettiin (maahanmuutto, seksuaalinen suuntautuneisuus ja ympäristö). Työväenluokka samastuu edelleen poliittiseen vasemmistoon. Vasemmistoa kannattavat myös alhaisen koulutuksen omaavat keskiluokkaiset ryhmät. Kaikkein vahvimmin oikeistoon taas samastuvat yrittäjät ja johtavassa asemassa oleva keskiluokka. Mitä suuremmat tulot ja korkeampi koulutus vastaajalla on, sitä todennäköisemmin hän äänestää oikeistoa. Vuodesta 2002 suurin muutos on ollut vasemmiston kannatuksen väheneminen työväenluokassa.

Toisen tietoisuuden ulottuvuuden muodostavat autoritäärisuus ja vapaamielisyys. Tällä ulottuvuudella suhtautuminen esimerkiksi sukupuoliseen suuntautumiseen tai maahanmuuttoon vaihtelee kiinnostavalla tavalla. Kaikkein autoritäärisimmän ryhmän

muodostavat kouluttamaton työväenluokka, kouluttamaton työnjohto ja yrittäjät. Matala koulutus ennustaa autoritäärisyyttä, ja hyvä koulutus puolestaan lisää liberaaliutta. Kaikkein liberaalimpia ja suvaitsevaisempia ovatkin keskiluokkaan kuuluvat asiantuntijat ja johtajat. Johtopäätöksissä Andersson pohtii Ruotsidemokraattien kannatuksen kasvun vaikutuksia. Hänen kantansa on, ettei tämä ole muuttanut ideologista perusasetelmaa. Luokkaperusteinen äänestämisen on rapautunut, mutta työn ja pääoman välisen ristiriidan ei katsota kadonneen mihinkään.

Göran Therborn pohtii luokkasuhteiden muutoksia otsikolla ”Luokat tänään”. Hänen mukaansa merkittävin muutos viimeisten 40 vuoden aikana on ollut teollisuustyöväen määrän lasku. Toinen iso muutos on ollut työvoiman koulutustason kasvu. Vielä 1980-luvulla kolmannes kaikista työntekijöistä oli vailla ammatillista koulutusta, nykyisin joka toisella on lukiokoulutus tai vielä korkeampi koulutustaso. Kolmas merkittävä muutos on ollut luokkien sukupuolikokoonpanon muutos. Vielä 1980-luvulla enemmistö työväenluokasta oli naisia ja keskiluokasta miehiä, nyt tilanne on kääntynyt päinvastoin. Naisten osuus keskiluokasta on kasvanut.

Therborn tulkitsee tämän tarkoittavan patriarkaatin merkityksen vähentymistä ja luokan merkityksen kasvua. Neljä muutos on ollut maahanmuuton kasvu. Ruotsista on tullut maahanmuuttoyhteiskunta. Vielä 1980-luvulla etnisyyteen ei ollut tarvetta kiinnittää luokka-analyyssissä lainkaan huomiota. Nyt tutkimusta ei voi tehdä ilman etnisyyden analyysiä. Kaikki yhteiskuntaluokat ovat edelleen ruotsalaisenemmistöisiä, mutta etenkin työväenluokassa ja yrittäjissä maahanmuuttajien osuus on kasvanut.

Palkansaajien valtaresurssit ovat kollektiivisia. 40 vuotta sitten 85 prosenttia palkansaajista kuului ammattiliittoihin, nyt vain noin 60 prosenttia. Ruotsin suurimman ammatillisen keskusjärjestön, LO:n, jäsenmäärä kääntyi laskuun 1988, sen sijaan toimihenkilöjärjestöjen jäsenmäärät ovat pysyneet vakaana. Järjestäytymisaste on kaiken kaikkiaan laskenut tuntuvasti ja sen myötä myös työväenluokan valtaresurssit ovat vähentyneet. Keskiluokassa Therborn erottaa kolme ryhmää: taloudellishallinnollisen, teknisen ja humanistisen. Hän on kiinnostunut keskiryhmien mahdollisesta muutospotentiaalista ja toteaa, että etenkin humanistisilla ammattiteilla ja professioilla on tärkeä sija radikaalissa yhteiskunnallisessa mobilisaatiossa.

Yhdessä Niels Stöbergin ja Daniel Suhosen kanssa Therborn kysyy, mitä on tapahtunut luokkaidentiteetille ja -mobilisaatiolle poliittisessa maisemassa, jossa perinteinen blokkiasetelma on murentunut. Millainen rooli luokalla on ihmisten yhteiskuntaa ja politiikkaa koskevassa ymmärryksessä? Ihmiset pitävät Ruotsia edelleen luokkayhteiskuntana. Ruotsidemokraateistakin näin ajattelee kolme neljästä. He myös samastuvat työväenluokkaan useammin kuin sosiaalidemokraattien kannattajat. Naiset kokevat Ruotsin luokkayhteiskuntana useammin kuin miehet. Kaiken kaikkiaan työväenluokkaan samastuminen on kuitenkin selvästi vähentynyt.

Olen edellä esiteltyt muuttaman kirjan luvuista, joissa tutkitaan luokkarakennetta ja luokkatietoisuutta. *Klass i Sverige* on 750 sivun mittainen järkäle, ja yhdessä arvioissa ei ole mahdollista esitellä sen kaikkia teemoja ja artikkeleita. Kirjassa on kiinnostavia lukuja muun muassa median vallasta, terveyseroista ja omistamisesta. Kirja on empiirisesti rikas ja teoreettisesti moniaineksinen. Se ei muodosta ehyttä kokonaisuutta vaan hyödyntää monia teoreettisia tulokulmia ja empiirisiä aineistoja. Aineistoina on käytetty muun muassa tilastoja, *European Social Survey*ä ja ajatushautomoiden kokoa-

mia kyselyjä. Monet kirjoittajista hyödyntävät teoreettisesti Erik O. Wrightin käsitteistöä mutta empiirisissä analyysissaan puhuvat tilastokäsittein. Moniaineksisuudestaan huolimatta *Klass i Sverige* on tärkeä kirja. Se osoittaa, että yhteiskuntaluokka ei ole kuollut Ruotsissa ja että yhteiskuntaluokalla on suuri merkitys ihmisten arjen ehtojen määrittämisessä.

Harri Melin

Rasismien sosiologiaa – ja paljon muutakin

Suvi Keskinen, Minna Seikkula ja Faith Mkwesha (toim.):
 Rasismi, valta ja vastarinta – Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa.
 Helsinki: Gaudeamus, 2021, 287 s.
 ISBN 978-952-345-107-0

Rasismien tutkimus ja siitä ammentava opetus ovat jääneet jokseenkin pysyviksi yhteiskuntatieteellisen koulutuksen sisällöiksi eri yliopistoissa. Tässä aihepiirin yliopistoihin juurtumisessa on ollut havaittavissa nopeaa ja vahvaa – ja varsin tervetullutta – käsitteiden ja näkökulmien kehkeytymistä ja päivittymistä. Tieteellisessä rasismikeskustelussa olennais-

ta ovatkin asennemittausten ja erilaisten ”keitä et halua naapuriksi” -tyyppisten survey-analyyysien kritiikki sekä pyrkimys laajentaa ymmärrystä rasismien olemuksesta ja merkityksistä. Suvi Keskinen, Minna Seikkula ja Faith Mkwesha toimittama kirja *Rasismi, valta ja vastarinta – Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa* on jälleen yksi osoitus siitä, miten rasismien yhteiskuntatieteellinen teoretisointi nytkähtelee eteenpäin, muuttuu ja täydentyy. Alaotsikon sana *Suomessa* on myös kriittisessä mielessä tärkeä: meillähän sana rasismi on yleensä poikunut kylkeensä sanat maahanmuutto ja monikulttuurisuus, mikä onkin siten tuottanut usein aihepiirin tarkastelua kaventavan ja lukitsevan kytkennän.

Rasismi, valta ja vastarinta -teos on monipolvinen, oppikirjamainen kokonaisuus, joka tarjoaa sisältöä niin rasismiluentoalan valmistelevalle opettajalle kuin aihepiiriä joko yksin tai ryhmissä opiskeleville. Tutkimuksen tekijälle kirja tarjoaa puolestaan sekä kontekstivoivaa tietoa että analyttisiä välineitä erityisesti avatessaan ja käsitteellistäessään rasismien ja monikulttuurisuuden yhteiskunnallisesti eritasoisina käytäntöinä. Lukijalle kirja antaa ensivaikutelman jonkinlaisesta genre-päätasapainosta, mutta lukemisen edetessä tämä kokemus

korjautuu huomioksi tarkoituksellisesta ja episteemistä kirjoja kunnioittavasta sisällöntuottamisesta.

Erityisesti kirjan luku ”Teoreettisen keskustelun avaimet” on antoisa sellaisille rasismien sosiologiaa opettaville, jotka kaipaavat käsitteellisiä päivityksiä opetusmateriaaleihinsa. Luvun kirjoittajat antavat sanoja ja selityksiä meille, joita rasismien tutkimuksessa on häirinnyt varsin kapea ja (usein rasistiseksi määriteltyyn) yksilöön tai hänen toimintaansa katsova ote. Keskinen, Mkwesha ja Seikkulan tarkastelussa rasismi tuodaan esiin laajasti: kolonialistisena (tai koloniaalina) historiallismaterialistisena maailmanjärjestyksenä, jota me kaikki koko ajan elämme todeksi: keskeisimpänä inhimillistä maailmaa edelleen hallovana riiston järjestelmänä, globaalisti järjestäytyneenä valtarakenteena. Rotu sosiaalisten luokittelujen käsitteenä on palvelullista ja palvelee tätä järjestystä edelleen, vaikka usein aiempaa implisiittisemmin. Tuoretta ja opettajalle tervetullutta antia kirjassa ovat myös antirasismien yhteiskuntatieteellistäminen sekä antirasismien luokittelu erilaisina ja erilaisista ”ismeistä” ponnistavina toimimisen ja ajattelun tapoina.

Tarkastelun lähtökohdat teoksessa kumpuavat paljon post- ja